

VYMEZENÍ FONDU MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Rudolf Kaďorek

Zpřístupňování archiválií patří k nejdůležitějším úkolům a povinnostem archiváře. Jedním ze základních předpokladů kvalitního a odborného zpřístupnění archivního materiálu je správné vymezení archivního fondu. U rozsáhlých a vnitřně komplikovaných fondů, jejichž původci často měnili svoji organizační strukturu, kompetenci nebo i název, jde o vysoce odbornou činnost, která klade značné nároky na odborné i praktické znalosti archiváře a vyžaduje shromáždění velkého množství údajů o činnosti organizace, která je původcem fondu.

Určujícím hlediskem pro zpřístupňování archivního materiálu v archivech je provenienční princip, na jehož základě jsou archiválie tříděny a zařazovány do fondů, do kterých svým původem organicky patří. Archivní fond bývá zpravidla definován jako -soubor písemných i jiných příbuzných dokumentů, který vznikl výběrem za účely správními, provozními a vědeckými z materiálu, nashromážděného organickou činností určité instituce (úřadu, korporace, podniku, ústavu a pod.) nebo jejich operativně a organizačně oddělených částí. Archivní fond tvoří též souhrn dokumentárního materiálu neúřední povahy, vzniklý z politické, vědecké, hospodářské nebo jiné veřejné činnosti jednotlivce.¹ Vymezení archivního fondu spočívá v určení původce fondu, názvu fondu a jeho časového rozsahu.

Původcem fondu je instituce, organizace (nebo její organizačně oddělená část) nebo osoba, z jejíž činnosti archivní fond vznikl. Až na výjimky platí, že jeden původce tvoří vždy jeden archivní fond.² Do jednoho archivního fondu nelze zahrnovat archiválie různých organizací, i když jsou navzájem spojeny posloupností.

Název fondu se zpravidla shoduje s názvem původce s tím, že se z názvu původce vypouštějí všechny nepodstatné části. Pokud původce fondu během své existence změnil svůj název, určuje se název fondu podle posledního názvu původce, popřípadě podle názvu, který nejlépe vystihuje charakter fondu. Rovněž lze použít název fondu odvozený z názvu původce, který se nejdéle používal nebo z jehož období se ve fondu zachovalo nejvíce dokumentů.

Časový rozsah fondu je určen daty vzniku a zániku původce fondu. Nemusí se však vždy shodovat s dobou existence původce fondu. Menší časový rozsah je možný v případě, že se nedochovaly písemnosti pro celou dobu existence původce, nebo jedná-li se o neuzavřené fondy. Naopak větší časový rozsah je možný tehdy, jestliže původce fondu převzal písemnosti svého předchůdce (pravá a nepravá priora), nebo když původce fondu existoval krátce ještě po svém zrušení.

Archivní teorie dále říká, že pokud instituce nebo organizace po dobu své činnosti podstatně změnila svou věcnou nebo územní kompetenci, nebo jestliže se podstatně změnilo její původní určení, je třeba archiválie roztřídit na samostatné fondy, přičemž dělicím mezníkem bude datum, od kterého změna kompetence vstoupila v platnost.

Problém vymezení archivního fondu, zejména to platí pro fondy z období po roce 1945, spočívá tedy především v posouzení, zda změny, ke kterým došlo u organizace, která je původcem fondu, byly natolik závažné, že opravňují k vytvoření dvou či více samostatných fondů. Při posuzování závažnosti změn je třeba vycházet ze znalosti vývoje původce fondu, stavu zpřístupňovaného archivního materiálu a obdobných případů z archivní praxe. Všechna kritéria musí archivář posuzovat ve vzájemných souvislostech, ne izolovaně a formálně. Za nejdůležitější kritérium považují stav zpřístupňovaných archiválií, především úplnost písemné pozůstalosti původce, stupeň zachování spisové manipulace

a všechny zásahy, které byly do písemné pozůstalosti původce fondu učiněny, a to až do okamžiku jejího konečného zpracování v archivu. Jedná se zejména o skartace, různé formy dílčího zpřístupnění, přemanipulování spisů apod. Domnívám se, že problém vymezení archivního fondu, resp. určení původce fondu, u organizací, které po dobu své existence často měnily svoji organizační strukturu, kompetenci a působnost, je především otázkou výběru nejlepší varianty z několika možných. V zájmu zvolení optimální varianty by bylo vhodné v rámci přípravy na zpracování fondu předkládat vždy několik alternativních návrhů na vymezení fondu. Při jejich posuzování budou rozhodující roli hrát především specifické vlastnosti zpřístupňovaného materiálu a samozřejmě i prostorová a personální situace archivu. Ta má vliv zejména na volbu metod zpřístupnění.³

Důležitá je i otázka, kdy se má archivář vlastním vymezením archivního fondu zabývat. Zda-li až během přípravy na zpracování fondu a v průběhu třídění archiválií, nebo již předtím. Domnívám se, že vymezení archivního fondu je proces, který začíná při odborném dohledu, který archivář provádí u organizace, která je původcem fondu, pokračuje po předání písemností do archivu a končí rozříděním zpřístupňovaných archiválií. V rámci tohoto procesu by měly být za pomoci pracovníků spisoven, případně i meziarchivů, shromážděny všechny potřebné údaje k vývoji organizace (základní právní normy týkající se vzniku a kompetence organizace, statuty, organizační řády, spisové a skartační řády a plány a pod.), včetně poznatků, jak se tyto změny projeví na chodu organizace. Včasné shromáždění těchto údajů bude v praxi znamenat, že při přípravě na zpracování archivního fondu budou údaje potřebné pro určení původce fondu již připraveny a odpadne jejich pracné a někdy i neúspěšné dohledávání v archivním materiálu.

Fond Ministerstvo zemědělství, který je uložen ve IV. oddělení Státního ústředního archivu v Praze, patří k nejdůležitějším pramenům pro poznání vývoje českého a slovenského zemědělství a lesnictví ve 20. století.

Přestože jde o fond po obsahové stránce velmi důležitý, je dosud zpřístupněn pouze částečně. Fond je třeba navíc posuzovat jako fond neuzavřený, neboť část písemností ministerstva zemědělství (převážně z období po roce 1945) nemohla být dosud z prostorových důvodů Státním ústředním archivem převzata a zůstává zatím ve správním archivu ministerstva zemědělství České republiky.⁴

Zpřístupňování písemností fondu Ministerstvo zemědělství probíhalo postupně, tak jak byly písemnosti jednotlivých útvarů ministerstva zemědělství přebírány ze spisovny, a bylo vedeno snahou zpřístupnit v prvé řadě nejdůležitější a badatelsky nejžádanější části. Od roku 1960 do roku 1992 byla ve IV. oddělení SÚA zpřístupněna tato oddělení fondu Ministerstvo zemědělství:

- 1960 - Prezidium 1918-1945
 - Pomocné knihy 1918-1934
- 1962 - Pomocné knihy 1935-1950 a doplňky z let 1918-1934
 - Sekretariát protektorátních ministrů zemědělství 1938-1945
- 1965 - Tisková dokumentace 1939-1951
- 1966 - IX. odbor (1920) 1935-1942 (1948)
 - IX. odbor po roce 1945 (1936) 1945-1950
 - Spisy 1918-1934
- 1985 - Schůze kolegia ministrů zemědělství 1949-1962
- 1989 - Kabinet a sekretariát ministrů 1945-1960
- 1990 - Jednotná zemědělská družstva (1945) 1949-1960 (1961)
- 1992 - Zahraniční a obchodní záležitosti 1919-1950 (1953)
 - Zahraniční vztahy (1950) 1951-1966

Písemnosti některých dalších útvarů ministerstva zemědělství byly v tomto období zpřístupněny pouze provizorně formou soupisů, které v dnešní době neodpovídají nárokům kladeným na archivní pomůcky, a jsou proto využívány

pouze jako interní pomůcky pro potřebu oddělení.

Jako samostatné fondy byly zpřístupněny písemnosti těch orgánů a útvarů, které sice k ministerstvu zemědělství náležely, ale jinak tvořily organizačně a personálně samostatné celky.⁵

Dosavadní zpřístupnění fondu Ministerstvo zemědělství je možné pokládat za účelové, a to v tom smyslu, že bylo vedeno snahou zpřístupnit pro badatelské využití v co možná nejkratší době co nejvíce písemností ministerstva zemědělství.

Zpřístupňování probíhalo víceméně nahodile, podle toho jak byly písemnosti předávány do archivu ze spisovny, neexistovala koncepce, která by se zabývala zpřístupněním fondu Ministerstvo zemědělství jako celku, nebylo stanoveno ani pořadí zpřístupňovaných částí. Jednotlivá fondová oddělení jsou zpracována více jako samostatné fondy, než jako fondová oddělení.

Otázka vymezení archivního fondu Ministerstvo zemědělství a jeho fondových oddělení nebyla v rámci dosavadního zpřístupnění řešena. Postupovalo se podle nepsaného pravidla, že nejprve je třeba archiválie postupně zpřístupnit a až nakonec jednotlivá fondová oddělení -nějakým způsobem- zkompletovat v jeden fond. Nesporná byla pouze dolní časová hranice tvořená rokem 1918, kdy bylo ministerstvo zemědělství zřízeno.⁶ Horní časová hranice nebyla v podstatě nikdy stanovena.⁷ Při zpřístupňování některých fondových oddělení byl jako pomocný časový mezník zvolen rok 1960, neboť písemnosti z let po roce 1960 nebyly dosud v úplnosti do archivu předány.⁸

V souvislosti s prozatímním zpřístupněním fondu Ministerstvo zemědělství bych rád upozornil na význam řádného vedení spisů o fondu.⁹ Spisy o fondu obsahují základní informace o písemnostech původce fondu od jejich vzniku a uložení ve spisovně původce až po jejich archivní zpracování a zpřístupnění pro veřejnost. Důsledné a odpovědné vedení spisů o fondu usnadňuje archiváři přípravu na zpracování archivního fondu a správnou volbu metod pořádání. V zájmu maximálního a operativního využívání spisů o fondu je žádoucí jejich snadná dostupnost a přehlednost.

Chtěl bych zdůraznit i význam včasného zakládání spisů o fondu, již v rámci provádění předarchivní péče, tedy ještě před vlastním převzetím archiválií do archivu. Je to důležité zejména tehdy, když archivář pověřený zpřístupněním fondu nevykonával u původce fondu předarchivní dohled.

V případě fondu Ministerstvo zemědělství musím bohužel konstatovat, že spisy o fondu neplní svoji úlohu a neusnadňují archiváři jeho práci. Spisy jsou neúplné, vnitřně neuspořádané, chybí důležité informace zejména pro starší období. Částečně je tento stav dán objektivními důvody, ale jistou roli zde sehrává i menší pozornost, která je této otázce věnována ze strany samotných archivářů.

Péče o spisy o fondu je, podle mého názoru, jedním z úkolů, kterým by v archivech měla být do budoucna věnována větší pozornost. Aby spisy o fondu mohly beze zbytku plnit svoji funkci, to jest poskytovat základní informace o fondu (jeho zpracování a využívání) a jeho původci, musí být vedeny v souladu s požadavky současného archivnictví. V dnešní době, kdy jsou archivy vybaveny moderními kopírovacími přístroji a jinou technikou by bylo jistě žádoucí, aby spisy o fondu obsahovaly například i kompletní přehledy o vývoji organizační struktury původce fondu. Usnadnilo by to práci nejen archivářům samotným, ale jistě by takovouto službu ze strany archivů uvítali i mnozí badatelé.¹⁰

Jak jsem již v úvodu naznačil, problém vymezení archivního fondu spočívá do značné míry v posouzení významu změn, ke kterým došlo u původce fondu

během jeho existence. Stručně se proto zmíním alespoň o nejdůležitějších změnách, ke kterým došlo u ministerstva zemědělství.

V roce 1942 bylo ministerstvo zemědělství přejmenováno na ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství. Z jeho působnosti byla vyjmuta agenda hospodářských škol, zemědělských vodních staveb a veterinární záležitosti.¹¹

Po osvobození v roce 1945 byla dekretem prezidenta republiky č. 1/45 Sb. činnost ministerstva zemědělství obnovena. Nový organizační řád ministerstva byl vydán s platností od 28.7.1945.

V roce 1951 byla z působnosti ministerstva zemědělství vyňata agenda lesního hospodářství a převedena do nově zřízeného ministerstva lesů a dřevařského průmyslu.¹²

V roce 1953 bylo zřízeno samostatné ministerstvo státních statků, které v oboru státních statků převzalo dosavadní úkoly ministerstva zemědělství a pověřenectva zemědělství.¹³ Ještě téhož roku však došlo ke sloučení ministerstva zemědělství a ministerstva státních statků v ministerstvo zemědělství.¹⁴ K opětovnému zřízení ministerstva státních statků došlo v roce 1955.¹⁵

V roce 1956 bylo ministerstvo státních statků a ministerstvo lesů a dřevařského průmyslu zrušeno a jejich působnost převedena na ministerstvo zemědělství, které bylo současně přejmenováno na ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství.¹⁶ V roce 1960 byla do působnosti ministerstva zemědělství a lesního hospodářství převedena agenda vodního hospodářství. Zároveň byl název ministerstva rozšířen na ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství.¹⁷

Po zřízení Ústřední správy vodního hospodářství v roce 1965 byla agenda řízení vodního hospodářství z působnosti ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství vyčleněna a ministerstvo přeměněno na ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství.¹⁸

V roce 1967 bylo zřízeno ministerstvo lesního a vodního hospodářství, do jehož působnosti přešla agenda lesního hospodářství z ministerstva zemědělství a lesního hospodářství a agenda vodního hospodářství z Ústřední správy vodního hospodářství, která byla současně zrušena. Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství bylo přeměněno na ministerstvo zemědělství.¹⁹

Téhož roku došlo ke zrušení ministerstva zemědělství, ministerstva potravinářského průmyslu a Ústřední správy nákupu zemědělských výrobků. Jejich působnost byla přenesena na nově zřízené ministerstvo zemědělství a výživy.²⁰

V souvislosti s přijetím ústavního zákona o československé federaci byly zákonem České národní rady č. 2/1969 Sb. ze dne 8.1.1969 zřízeny ministerstva a ústřední orgány státní správy České socialistické republiky. Ústředním orgánem státní správy pro zemědělství, potravinářský průmysl, myslivost a pro rybářství se stalo ministerstvo zemědělství a výživy. Na úseku lesního a vodního hospodářství a ochrany čistoty ovzduší se ústředním orgánem stalo ministerstvo lesního a vodního hospodářství. Na federální úrovni byl zřízen výbor pro zemědělství a výživu.²¹

Všechny výše uvedené změny v působnosti ministerstva zemědělství se vyznačují některými shodnými rysy. Podstatné je především to, že až do roku 1967 se vždy jednalo o změnu v působnosti či názvu ministerstva zemědělství, ani v jednom případě nedošlo, alespoň podle mého soudu, ke zrušení ministerstva zemědělství jako takového a zřízení ministerstva nového. To má velký význam pro zachování kontinuity ve vývoji ministerstva zemědělství v období

od jeho vzniku v roce 1918 až do jeho zrušení v roce 1967 a umožňuje nám to jednoznačně konstatovat, že původní poslání ministerstva jako resortu se po celou tuto dobu nezměnilo.

Uvedené změny dále ukazují, že změny v působnosti ministerstva se téměř vždy projeví i ve změně jeho názvu.²² Po formální stránce je možné pokládat změny v působnosti ministerstva zemědělství v letech 1942 až 1967 za naprosto rovnocenné. Zbývá tedy posoudit, zda tyto změny můžeme považovat za natolik podstatné, aby byly důvodem k vytvoření několika samostatných fondů.

Pro toto posouzení existují dvě základní kritéria. Za prvé, zjištění, jak tyto změny (a každá změna zvláště) ovlivnily chod ministerstva a zejména jak se projeví ve spisové manipulaci, za druhé, povšimnout si, jak byla tato otázka pojmána u jiných s ministerstvem zemědělství srovnatelných fondů. Nejprve uvedu dva příklady z archivní praxe.

Slovenští archiváři vycházeli při zpracování fondů pověřenectev ze zásady, že soubor písemností ústředního úřadu na čele kterého stál povereník, bude tvořit archivní fond, a to bez ohledu na délku jeho existence a osudy písemné pozůstalosti.²³

Na úseku zemědělské a lesní správy vytvořili celkem čtyři samostatné fondy:

- 1) Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy 1945-1951
- 2) Povereníctvo pôdohospodárstva 1945-1960
- 3) Povereníctvo lesov a drevárskeho priemyslu 1951-1956
- 4) Povereníctvo štátnych majetkov 1955-1956

Důležité je, že změny v působnosti jednotlivých pověřenectev byly téměř identické se změnami, kterými procházela v letech 1945 až 1960 československá ministerstva, a tedy i ministerstvo zemědělství.²⁴ Z tohoto pohledu je závěr slovenských archivářů jednoznačný. Změna v působnosti pověřenectva není sama o sobě důvodem k rozdělení jeho písemností do více samostatných fondů.

Jiný postup naproti tomu zvolili pracovníci Státního ústředního archivu v Praze při zpřístupňování písemností palivoenergetického komplexu z let 1945-1969.²⁵ Archiválie byly podle jednotlivých základních organizačních změn a období rozděleny do čtrnácti samostatných fondů:

- 1) Československé doly, n.p., 1946-1951
- 2) Československé uhelné doly, n.p., 1951
- 3) Československé energetické závody, n.p., 1946-1951
- 4) Ministerstvo paliv a energetiky I 1951-1953
- 5) Ministerstvo paliv I 1953
- 6) Ministerstvo energetiky I 1953
- 7) Ministerstvo paliv a energetiky II 1953-1955
- 8) Ministerstvo paliv II 1955-1960
- 9) Ministerstvo energetiky II 1955-1958
- 10) Ministerstvo energetiky a vodního hospodářství 1958-1960
- 11) Ministerstvo paliv a energetiky III 1960-1963
- 12) Ministerstvo paliv III 1963-1965
- 13) Ministerstvo hornictví 1965-1968
- 14) Ústřední správa energetiky 1963-1968

Oba uvedené příklady ukazují, že přístup k vymezení archivního fondu může být v praxi různý. Poznatky takto získané mohou ovšem sloužit pouze jako metodické vodítko, nelze je však mechanicky aplikovat na jiné fondy bez předchozího důkladného srovnání písemného materiálu.

Uplatnění obdobných kritérií, jako tomu bylo v případě zpřístupnění písemností palivoenergetického komplexu, by pro vymezení fondu Ministerstvo

zemědělství patrně znamenalo rozdělení písemností ministerstva zemědělství do následujících samostatných fondů:26

- 1) Ministerstvo zemědělství I 1918-1942
- 2) Ministerstvo zemědělství a lesnictví 1942-1945
- 3) Ministerstvo zemědělství II 1945-1956
- 4) Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství I 1956-1960
- 5) Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství 1960-1965
- 6) Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství II 1965-1967
- 7) Ministerstvo zemědělství III 1967

Vytvoření několika samostatných archivních fondů z písemností jednoho původce pouze na základě změn v jeho věcné či územní kompetenci je možné pouze tehdy, jde-li o archiválii do takto vytvořených fondů bezzbytku roztřídit, resp. je-li takové rozdělení smysluplné. Tvoří-li písemnosti původce jeden celek, bylo by samoúčelné chtít tyto písemnosti rozdělovat do menších souborů pouze na základě změn v kompetenci původce fondu, i když by to bylo patrně po technické stránce možné. Rozdělení písemností původce do dvou či více samostatných fondů je tedy možné a odůvodněné pouze tehdy, pokud změnám v kompetenci původce fondu odpovídají i změny v organizaci a spisové manipulaci. Není-li tato podmínka splněna, není zde dostatečný důvod, aby změna kompetence u původce fondu vedla k rozdělení archiválií na více samostatných fondů.

U písemností ministerstva zemědělství z let 1918-1967 můžeme rozlišit tři základní manipulační období. První, které trvalo od roku 1918 do roku 1934, druhé, trvající od roku 1935 do roku 1951 a třetí, ohraničené léty 1951-1967.

V prvním manipulačním období byly spisy ukládány podle odborů a oddělení a byly řazeny buď chronologicky, nebo podle volně vytvářených věcných skupin. Ve druhém manipulačním období byly ministerské spisy ukládány podle signatur do věcných skupin, a to na základě jednotného registraturního plánu, který byl společný všem odborům a oddělením. A konečně ve třetím manipulačním období byly spisy ukládány opět podle jednotlivých útvarů ministerstva a tvořily převážně numericko-chronologické řady.

Vzhledem k tomu, že některé spisy z let 1918-1934 byly již v minulosti ve spisovně částečně přemanimulovány a přiřazeny k jednotlivým signaturám, můžeme z hlediska konečného archivního zpracování fondu Ministerstvo zemědělství uvažovat pouze o dvou základních manipulačních obdobích, a rok 1951 se proto jeví jako jediný vhodný mezník pro případné rozdělení písemností ministerstva zemědělství z let 1918-1967 na dva samostatné fondy.

Organizační změny, ke kterým u ministerstva zemědělství docházelo, a které byly zvláště časté po roce 1945, neměly s výjimkou roku 1951 na vývoj spisové služby ministerstva zemědělství větší vliv. Navíc byly již ve spisovně a později v archivu některé písemnosti přemanimulovány do větších souborů podle věcného hlediska a jejich zpětné roztřídění podle organizačního principu by bylo nejen z časového hlediska velmi náročné, ale z části patrně i neproveditelné.

Přestože úplné zpřístupnění fondu Ministerstvo zemědělství zůstává zatím záležitostí daleké budoucnosti, některé úkoly s tím spojené by bylo potřebné řešit již dnes. Především by měl být jasně formulován další postup při zpřístupňování fondu Ministerstvo zemědělství jako celku, který by vycházel z dosavadního stavu zpřístupnění, ale zároveň by řešil i ty problémy, kterým nebyla v minulosti věnována dostatečná pozornost.

V prvé řadě to předpokládá převzetí všech písemností ministerstva zemědělství do roku 1967, které jsou dosud uloženy ve správním archivu ministerstva zemědělství, dále shromáždění všech dostupných informací

o dosavadním zpracování fondu Ministerstvo zemědělství a provedení průzkumu u archiválií již převzatých, ale zatím nezpracovaných. Zpřesněna by měla být i evidence vedená o fondu Ministerstvo zemědělství.²⁷ Po vyhodnocení získaných poznatků bude možné provést definitivní vymezení fondu s důrazem na vymezení jednotlivých fondových částí a stanovit další postup při jejich zpřístupňování.

Poznámky

- 1) Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu. Praha, AS MV 1958, s. 11.
- 2) Výjimku tvoří fondy uspořádané v minulosti podle tzv. pertinenčního principu, dále se v jednom fondu ponechávají archiválie předchůdce nebo nástupce původce fondů, pokud tvoří jen nepatrný zlomek nebo pokud nejsou oddělit z důvodů jednotného registraturního systému.
- 3) Srovnej některé závěry A. Pazderové: Problematika pořádání velkých fondů s chronologicko-numerickým uložením písemností se zaměřením na ministerstvo dopravy. Archivní péče o fondy z období socialismu (Sborník příspěvků), SÚA Praha, 1987, s. 149-152.
- 4) Podle lokačního přehledu sestaveného v SÚA ke dni 31.12.1989 měl fond Ministerstvo zemědělství celkem 1933 bm. Rozsah písemností uložených dosud ve správním archivu MZ ČR se mi nepodařilo zjistit. Ve správním archivu mají podchycen pouze údaj o celkovém množství všech uložených písemností, což jest 7 500 bm.
- 5) Jedná se o fondy Státní pozemkový úřad, Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu a Ústřední ředitelství státních lesů a statků. Na některé skutečnosti související s vymezením fondu Ústřední ředitelství státních lesů a statků upozornila Jiřina Juněcová: Problémy s vymezením fondů při zpřístupňování fondu Ústředního ředitelství státních lesů a statků v Praze. Archivní péče o fondy z období socialismu (Sborník příspěvků), SÚA Praha, 1987, s. 137-139.
- 6) Ministerstvo zemědělství bylo zřízeno zákonem č. 2/18 Sb., jímž byly zřízeny nejvyšší československé správní úřady.
- 7) Časové ohraničení fondu Ministerstvo zemědělství, které je uvedeno v evidenčním listu JAF (1918-1985) a v lokačním přehledu (1918-1981) nelze brát za určující, ale pouze za předběžné a orientační.
- 8) Tato skutečnost se však netýká pouze fondu Ministerstvo zemědělství, ale i dalších fondů uložených ve Státním ústředním archivu v Praze.
- 9) Pokud jde o obsah termínu spisy o fondu, odkazují na příručku Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov. Bratislava, AS MV SSR 1988, s. 30-31.
- 10) Musím ovšem zdůraznit, že jsem vycházel pouze z vlastních zkušeností, které jsem získal jako archivář ve IV. oddělení SÚA v Praze. Informace týkající se vedení spisů o fondu v jiných odděleních SÚA ani v jiných archivech nemám k dispozici.
- 11) Srv. vl. nař. č. 14/42 Sb. o nové organizaci některých ústředních úřadů.
- 12) Srv. vl. nař. č. 74/51 Sb., kterým se zřizují nová ministerstva.
- 13) Srv. vl. nař. č. 6/53 Sb., kterým se zrušují a zřizují některé orgány státní

správy a upravuje jejich působnost.

- 14) Srv. vl. nař. č. 77/53 Sb. o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy.
- 15) Srv. vl. nař. č. 48/55 Sb. o zřízení ministerstva těžkého strojírenství, ministerstva přesného strojírenství, ministerstva automobilového průmyslu a zemědělských strojů a ministerstva státních statků.
- 16) Srv. vl. nař. č. 19/56 Sb. o zrušení některých ministerstev a ústředních orgánů státní správy.
- 17) Srv. zákon č. 101/60 Sb. o sloučení některých ministerstev, o převedení řízení vodního hospodářství do působnosti ministerstva zemědělství a o změně názvu ministerstva stavebnictví.
- 18) Srv. zákon č. 115/65 Sb. o změnách v organizaci a působnosti některých odvětvových ústředních orgánů.
- 19) Srv. zákonné opatření Národního shromáždění č. 1/67 Sb. o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů.
- 20) Srv. zákon č. 29/67 Sb. o zřízení a působnosti ministerstva zemědělství a výživy.
- 21) Srv. ústavní zákon č. 171/68 Sb. o zřízení federálních ministerstev a federálních výborů.
- 22) Změna názvu původce fondu není sama o sobě pochopitelně důvodem k rozdělení fondu.
- 23) Podrobněji viz Elo Rákoš, Spracúvanie a sprístupňovanie fondov povereníctiev 1945-1960 (Príspevok k archívnej metodike). SA, 20, 1985, s. 14-33; týž, Formovanie archívnych fondov povereníctiev. Zpravodaj pobočky ČSVTS při SÚA v Praze, 1989, č. 36, s. 20-33; Elo Rákoš - Štefan Rudohradský, Slovenské národné orgány 1943-1968. Bratislava, AS MV SSR 1973, 641 s.; Vladimír Wolfshörndl, Povereníctvo pôdohospodárstva 1945-1960. SA, 21, 1986, s. 32-53.
- 24) Srv. např. vl. nař. č. 19/56 Sb. o zrušení některých ministerstev a ústředních orgánů státní správy a vl. nař. č. 34/56 Sb. o zrušení některých povereníctiev.
- 25) Podrobněji viz Alena Fejlková, Správní vývoj a diplomatika písemností resortu energetiky v Československu v letech 1945-1969. SAP, 38, 1988, č. 2, s. 483-525; táž, Zkušenosti z pořádání archivních fondů v resortu paliv a energetiky v období socialismu. Zpravodaj pobočky ČSVTS při SÚA v Praze, 1989, č. 36, s. 56-61; táž, Typologický rozbor písemností palivoenergetického resortu. Archivní péče o fondy z období socialismu (Sborník příspěvků), SÚA Praha, 1987, s. 71-89; Ludmila Kubátová, Stručný přehled vývoje ústřední správy oboru paliv 1945-1969. Tamtéž, s. 48-70.
- 26) V této souvislosti je třeba připomenout jako jednu z možných variant zpřístupnění písemností ministerstva zemědělství i formu sdruženého inventáře.
- 27) V souladu s instrukcí MV ze dne 18.7.1977 čj. Ar/3-2165/77 o způsobu vedení evidence archiválií je v archivech vedena evidence o každém archivním fondu nebo sbírce, bez ohledu na to, zda se jedná o fond

zpřístupněný či nikoli. Tato evidence však vypovídá převážně o fondu jako celku, méně již o jednotlivých fondových částech a menších celcích převzatých do archivu v rámci skartačního řízení. U složitých fondů, které jsou zpřístupňovány postupně, jako je tomu v případě fondu Ministerstvo zemědělství, by proto měla být vedena pro každou fondovou část samostatná pomocná evidenční karta, která by obsahovala základní údaje o této části, popř. další informace využitelné při zpřístupňování fondu.

Rudolf Kad'orek
ABGRENZUNG DES ARCHIVBESTANDES
'MINISTERIUM FÜR LANDWIRTSCHAFT'
Zusammenfassung

Genauere Definition des Archivbestandes wird zur grundlegenden Voraussetzung jeder qualifizierten und fachmännischen Bearbeitung der Archivalien. Bei umfangreichen und innerlich komplizierten Archivbeständen, deren Veranlasser oft ihre Organisationsstruktur, Kompetenz oder auch die Bezeichnung änderten, handelt es sich um fachmännische Tätigkeit, die beträchtliche Ansprüche auf Fachkenntnisse und Praxis von jedem Archivar erfordert. Das Schwierigste dabei bildet das Gutachten, wie weit die Änderungen, welche beim Urheber des Bestandes unternommen wurden, die Gliederung der Schriftstücke in zwei oder mehrere selbständige Archivbestände gerechtfertigen.

Der Archivbestand 'Ministerium für Landwirtschaft' befindet sich in der IV. Abteilung des Staatlichen Zentralarchivs in Prag. Es handelt sich um einen bis heute nicht abgeschlossenen Archivbestand, der in den Jahren 1960-1992 teilweise in Form einiger selbständigen Inventare bearbeitet wurde. Dieser Bestand ist mit dem Jahre 1918, wann dieses Ministerium errichtet wurde, und dem Jahre 1967, in dem es gelöst wurde, begrenzt.

Die bei diesem Ministerium unternommenen Organisationsänderungen, die besonders nach dem Jahre 1945 sehr oft verliefen, blieben mit Ausnahme des Jahres 1951 in der Entwicklung des Schriftdienstes dieses Ministeriums ohne Einfluß.

Die in diesen Jahren entstandenen Schriften des Ministeriums für Landwirtschaft kann man in drei grundlegende Manipulationszeitabschnitte gliedern. Der erste dauerte vom Jahre 1918 bis 1934, der zweite vom Jahre 1935 bis 1951 und der dritte enthält Jahre 1951-1967.

In der ersten Manipulationsetappe wurde die Schriften nach den Sektionen und Abteilungen des Ministeriums aufbewahrt und entweder chronologisch oder nach beliebig gebildeten Sachgruppen eingereiht. In der zweiten Manipulationsetappe wurden die Ministerialschriften nach Signaturen in Sachgruppen eingereiht, und zwar nach einem einheitlichen für alle Sektionen und Abteilungen gültigen Registraturplan. Und schließlich in der dritten Manipulationsetappe wurden die Schriftstücke wieder entsprechend den einzelnen Ministerialabteilungen aufbewahrt und dabei bildeten überwiegend numerisch-chronologische Reihen.

Rücksichtnehmend darauf, daß in der vergangenen Zeit einige Schriftstücke aus den Jahren 1918-1934 in der Registratur schon teilweise neu eingereiht und zu einzelnen Signaturen zugeordnet wurden, kann man bei der endgültigen Archivbearbeitung des Archivbestandes 'Ministerium für Landwirtschaft' nur zwei Manipulationsetappen in Betracht nehmen; aus diesem Grunde bildet das Jahr 1951 die einzige geeignete Zeitgrenze für eventuelle Einteilung der Schriften des Ministeriums aus den Jahren 1918-1967 in zwei selbständige Archivbestände, und zwar Archivbestand 'Ministerium für Landwirtschaft I' 1918-1951 und 'Ministerium für Landwirtschaft II' 1951-1967.